

Uhkakuvien kautta yhteiseen hyvään?

Huumeongelman rakentuminen ja vastuun lankeaminen huumeiden vastaisten kansalaisjärjestöjen valistusteksteissä

AINO MAJAVA

Huumeekokeilut, huumeiden käyttö ja niistä aiheutuvat haitat ovat tasaisesti lisääntyneet Suomessa viime vuosikymmenen aikana. Suomalaisen nuorten asenteet huumeita kohtaan ovat muuttuneet sallivammiksi, ja yleistynyt huumeiden käyttö, niin kutsuttu toinen huumeaalto (Hakkarainen 1992), koskee nimenomaan nuoria. (Ahlström & al. 2001; Hakkarainen & Metso 2003.) Keväällä 2003 suomalaiset äänestäjät nimesivät kansalaisgallupissa huumeongelmaan vaikuttamisen toiseksi tärkeimmäksi eduskunta-vaalien teemaksi terveydenhuollon jälkeen (Helsingin Sanomat 3.2.2003).

Tultaessa 2000-luvulle yhteiskunnallinen huume keskustelu on vilkastunut ja monipuolistunut. Keskeisiä teemoja ovat olleet huumeiden käytön levinneisyys ja monimuotoisuus. Huume keskustelun nykytilaa luonnehtivat lähestymistapojen ja näkökulmien vaihtelevuus ja pirstoutuminen. Huume kentän keskeisillä toimijoilla on keskenään ristiriitaisia näkemyksiä huume kysymyksen luonteesta ja siihen liittyvistä toimintamalleista. Myös huume politiikka on kehittyvässä samanaikaisesti toisaalta rajoittavaan, toisaalta haittoja ehkäisevään suuntaan. Tilanne on Tuukka Tammen (2002, 263) luonnehdinnan mukaan ”kiikerä”: kamppailu huume kysymyksen parhaasta määrittelytavasta on jatkuvasti käynnissä.

Yksilön vapautta ja oikeuksia korostava uusi julkishallinto ajattelun suuntaus (New Public Management) on haastanut perinteisen hyvinvointivaltion kehityksen sosiaalisten ongelmien määrittelyssä. Siihen kuuluu vallan hajottaminen keskusjohdosta politiikasta paikallistasolle, julkisten ja yksityisten toimijoiden yhteistyön vastuulle (esim. Rose 1999). Uuden julkishallinnon ideologisena ja retorisenä oikeuttajana käytetään kansalaisyhteis-

kuntaan viittaavaa yhteisön käsitettä; yhteisöllisen toiminnan katsotaan olevan avainasemassa sosiaalisten kysymysten ratkaisemisessa (Dean 1999). Terveydenhuollon piirissä keskeinen pyrkimys on tuottaa vastuullista kansalaisuutta jakamalla tietoa, jonka perusteella yksilö voi tehdä omaa ja ympäristönsä hyvinvointia edistäviä valintoja (esim. Petersen & Lupton 1996). Kansanterveydelliseksi strategiaksi on muodostunut Pekka Sulkusen sanoin eräänlainen kantaa ottamattomuuden etiikka (Sulkunen & al. 2003). Julkishallinto ja sen piirissä työskentelevät asiantuntijat eivät pyri toimimaan moraalisisia auktoriteetteina, vaan heidän vastuunsa rajoittuu informaation välittämiseen ja erilaisista riskeistä tiedottamiseen.

Kansalaisten vastuuta korostava uusi yhteiskuntapolitiikka on tehnyt kaikista huume keskustelun osallistujia. Samalla kamppailu päihdetyön asiantuntijuudesta vahvistuu. Huume kysymyksen asiantuntijoina toimivat hyvin monenlaiset henkilöt ja tahot: poliisi-, oikeus-, sosiaali- ja terveysviranomaiset, poliitikot, päihdetutkijat, kasvattajat, entiset huumeiden käyttäjät, käyttäjien omaiset sekä huolestuneet kansalaiset (esim. Cohen 1996; Reinerman 1994). Yhteiskunnassa vallitsevaan kantaa ottamattomuuden etiikkaan kuuluu osaltaan se, että yhdenlaista asiantuntijuutta ei voida arvottaa toisen edelle, ja siten kenellä tahansa on mahdollisuus ryhtyä huume valistajaksi tilanteessa, jossa tällaisten palvelujen kysyntä on suuri (Rantala 2004).

Kati Rantalan ja Sulkusen (2003) mukaan uuden julkishallintotavan ongelma päihdetyössä muodostuu kaksitahoiseksi: miten voidaan muodostaa yhteisö nyky-yhteiskunnan monitahoisista sosiaalisista suhteista ja kuinka voidaan valjastaa yhteisö toimimaan sosiaalisen ongelman ratkai-

semiseksi tilanteessa, jossa ongelman luonteesta ei ole selkeää ja julkituotua yhteisymmärrystä? Yhden ratkaisuyrityksen tähän ongelmaan tarjoaa kansalaisjärjestöjen välittävä toiminta hallinnon ja kansalaisten välillä.

Kansalaisjärjestöjen aseman vahvistuminen on nähtävissä ennalta ehkäisevän päihdetyön kentällä. Tuoreissa huumepolitiikan strategioissa painotetaan kansalaisjärjestöjen roolia huumeita koskevan julkisen tietoisuuden lisäämisessä, nuorille suunnatussa huumevalistuksessa sekä huumeiden käyttäjien ja heidän omaistensa tukemisessa (Sulkunen & al. 2003). EU:n huumausainestrategia (1999) luonnehtii kansalaisjärjestöjä huumetyön menetelmien ja visioiden kehittämisen pioneereiksi. Järjestöjen valistustoiminnalla on siis tärkeä rooli määriteltäessä suomalaista huumeekysymystä ja etsittäessä sen ratkaisumalleja.

Tutkimusasetelma

Huumevalistuksen yhteiskunnallisesti merkittävästä asemastaan huolimatta sen sisältöä on tutkittu Suomessa vähän. Myös päihdekenttään sijoittuva järjestötutkimus on ollut vähäistä (Varmäki 2003). Tilanne on mielestäni yllättävä. Tutkimuksessani tarkastelen *valistusjärjestöjen pyrkimyksiä määritellä huumeekysymys huumeongelmaksi*. Nostan myös esiin kysymyksen, *millaisia yhteiskunnallisia toimijoita järjestöt asettavat vastuuseen konstruimastaan huumeongelmasta*. Määritelen huumevalistuksen tutkimuksessani Markku Soikkelin (2002, 27) tavoin yhteiskunnalliseksi keskusteluksi, jonka tavoitteena on vaikuttaa yleisönsä huumeiden kokeilua ja käyttöä sekä niistä aiheutuvia haittoja vähentävällä tavalla. Valistuksen vaikuttavuus eli se, miten valistajat onnistuvat pyrkimyksissään, ei sisälly kysymyksenasetteluuni.

Tutkimukseni teoreettinen tulkintakehys edustaa sosiaalista konstruktionismia, jonka perusoletuksena on sosiaalisen todellisuuden rakentuminen kielenkäytön ja muun toiminnan kautta (esim. Berger & Luckmann 1998; Heiskala 2000). Analyysini taustalla on oletamus valistustekstien suomalaista huumeekysymystä konstruivasta luonteesta. Tutkimusotteeni linkittyy amerikkalaiseen social problems -koulukuntaan, jossa sosiaalisten ongelmien syntymistä tarkastellaan kollektiivisinä määrittelyprosesseina. Tutkimustradition perusajatus on, ettei kaikista haittoja aiheuttavista ilmiöistä koskaan tule sosiaalisia on-

gelmia. Niiden määrittelyyn osallistuu lukuisia eri toimijoita, jotka pyrkivät vaikuttamaan ongelman luonteeseen ja sen laajuuteen liittyviin käsityksiin. (Blumer 1971; Simpura 1991.)

Tarkasteluni kohteena on kolme huumeiden vastaiseksi tunnustautuvaa kansalaisjärjestöä, Elämä On Parasta Huumetta ry. (EOPH), Irti Huumeista ry. (IH) ja Youth Against Drugs ry. (YAD). Järjestöt ovat valtakunnallisia, yhteiskunnalliselta asemaltaan vakiintuneita toimijoita, joiden rahoituksesta merkittävä osa on peräisin valtiolta. Lisäksi ne harjoittavat omaa varainhankintaa. Kaikki järjestöt mieltävät ehkäisevän huumetyön tavoitteeksi täydellisen pitäytymisen huumeiden kokeilusta ja käytöstä. Ne ovat profiloituneet kohderyhmiltään hieman eri tavoin. EOPH keskittyy peruskouluikäisten parissa tehtävään preventioon, IH ennen kaikkea omaistyöhön ja YAD nuorison parissa tehtävään vertaisvalistukseen.

Tutkimuksen empiirinen aineisto on kokonaisotos järjestöjen vuosien 2001 ja 2002 aikana julkaisemasta tai niiden oman arvion mukaan kyseisenä ajanjaksona aktiivisessa käytössä olleesta julkisesta valistusmateriaalista. Järjestöjen kampanjamateriaali ei kuitenkaan sisälly aineistooni.

Valistustekstit ovat vain yksi huumeiden vastaisten järjestöjen tapa saada äänensä kuuluviin. Järjestöt tekevät merkittävää valistustyötä muun muassa kouluissa ja erilaisissa yleisötapahtumissa sekä vaikuttavat huumeekysymystä käsittelevissä yhteistyö- ja valmistelutoimikunnissa. Tämä toiminta jää tutkimukseni ulkopuolelle. Tarkasteleman julkisen valistusmateriaali heijastanee kuitenkin järjestöjen näkemyksiä varsin hyvin.

Pääosa aineistostani koostuu *järjestölehdistä*. EOPH, IH ja YAD julkaisevat kukin neljä kertaa vuodessa ilmestyvää lehteä (em. järjestyksessä Elämä Pelissä [EP], IRTI ja ENO). Lehdet toimivat järjestöjen keskeisinä valistuksen, tiedotuksen ja varainhankinnan kanavina. Niiden levikkiä voidaan pitää laajana: EP:n painos vuonna 2002 oli 25 000, IRTI-lehden 28 000 ja ENO:n 12 000. Aineistoon kuuluvat myös järjestöjen *Internet-sivut*, joilla julkaistaan muun muassa tietoja järjestöjen historiasta, jäsenistä, tukijoista ja ajankohtaisista tapahtumista. EOPH:n ja IH:n Internet-sivuihin kuuluu myös nuorille suunnattu valistusosio sekä tietoja erilaisista huumausaineista. Lisäksi aineistooni sisältyy *vanhemmille suunnattu huumevalistusopas* kultakin järjestöltä sekä muutamia sekalaisia *nuorille suunnattuja valistusesitteitä ja -lehtisiä*.

Taulukko 1. Analysoitavat EOPH:n, IH:n ja YAD:n huumevalistustekstit

Tekstityyppi	EOPH	HP	YAD	Kaikki
Haastattelut	32	31	4	67
Mielipide-/kommentti-tekstit	4	32	12	48
Kolumnit	29	9	–	38
Artikkelit	–	23	15	38
Pääkirjoitukset	8	8	1	17
Ulkomaanraportit	–	9	7	16
Vanhemmille suunnatut opastekstit	1	2	1	4
Nuorille suunnatut opastekstit	–	2	–	2
Yhteensä	74	116	40	230

Taulukossa 1 esitellään tarkastelemani valistus-tekstit jäsennehtyinä niiden tekstityypin mukaan. Ulkopuolelle jäävät sellaiset tekstit, joissa ei käsitellä huumeita lainkaan. Tarkemmin analysoitavaksi valikoituu siten yhteensä 230 huumeaiheista tekstiä. Järjestölehdissä, Internet-sivuilla, opissa ja esitteissä julkaistaan jonkin verran samoja tekstejä.

Valistustekstit heijastelevat, kommentoivat ja tuottavat yhteiskunnallisen huume keskustelun dynamiikkaa, siinä ilmeneviä teemoja ja vastakkainasetteluja. Järjestöjen näkemykset tulevat erityisen selkeästi esille järjestölehtien ja Internet-sivujen *pääkirjoituksissa*, *mielipide- ja kommentti-teksteissä* sekä *kolumneissa*, mutta käyvät ilmi myös muista tekstityypeistä, *haastatteluista*, *artikkeleista* ja *ulkomaanraporteista*. Kunkin järjestön vanhempainoppaat ja IH:n kaksi nuorisoesitettä muodostavat aineistossani pienemmän *opastekstien* ryhmän. Määrittelen tässä opastekstin luki-jaansa suoraan ohjeistavaksi tekstiksi, joka poikkeaa puhuttelutavaltaan järjestölehtien journalistisesta otteesta. Koska opastekstit muodostavat verrattain pienen osan aineistostani, niiden ominaispiirteet jäävät analyysissä huomiotta. Tarkastelen niitä osana tutkimuksen kokonaisuutta, järjestöjen keskeisten ongelmanmäärittelyjen ilmentäjinä.

Aineistooni kuuluu muihin järjestöihin verrattuna huomattavasti vähemmän YAD:n tekstejä. Tämä johtuu pääosin siitä, että YAD:n julkaisemista teksteistä suuri osa ei käsittele huumeita, vaan esimerkiksi jotakin harrastusta tai kulttuurintuotetta. Toisessa ääripäässä IH:n tutkimus-ajanjaksona julkaisemat tekstit käsittelevät lähes poikkeuksetta huumeita. Myös tarkasteltaessa va-

listustekstejä tekstityypeittäin järjestöjen välillä on havaittavissa eroja. Esimerkiksi EOPH:n materiaaliin sisältyy erityisen paljon huumeaiheisia kolumneja, mutta ei lainkaan huumeaiheisia artikkeleita tai ulkomaanraportteja. Järjestöjen julkaisemien tekstityyppien variaatio ei kuitenkaan vaikeuta analyysiä, sillä samat keskeiset teemat ja jännitteet nousevat esiin kaikenlaisista valistusteksteistä.

Lähestyn järjestöjen tuottamia valistustekstejä kriittisen ja systemaattisen lähiluvun keinoin. Aineiston lähiluku on saanut vaikutteita Jukka Törrösen (2000, ks. myös Törrönen 2002; Hakkarainen & Törrönen 2002) tutkimuksista, joissa hän hahmottelee teksteissä syntyviä toimija-asemia. Omaksun Törröselä analyysitavan, jossa tekstiaineistosta paikannetaan keskeisiä teemoja ja vastakkainasetteluja sekä niiden kautta rakentuvia toimintaohjelmia ja toimijakuvia. En kuitenkaan kuljeta Törrösen toimija-aseman käsitettä mukana analyysissäni.

Valistustekstien analyysini perustuu ajatukseen, että uhkaavan tilanteen, tässä tapauksessa huumeongelman, määrittely tapahtuu osoittamalla jännitteisiä vastakkainasetteluja. Niiden avulla järjestöt havainnollistavat yleisölleen toivottavan ja ei-toivottavan tilan välistä eroa. Samalla järjestöt rakentavat toimintaohjelmia, joiden avulla yhteisö pyritään saattamaan takaisin toivottavaan tilaan. Etsin vastausta kysymyksiin, kenen tulee toimia huumeongelman tai huume keskustelussa valitsevien jännitteiden ratkaisemiseksi ja miten.

Huumeuhkat valistusteksteissä

Tutkimieni järjestöjen keskeinen toiminnan motivaatio perustuu näkemykseen Suomessa vallitsevasta huumeongelmasta. Järjestöjen keskeinen viesti on, että huumeongelma on kaikkien suomalaisten yhteinen. Erityisessä vaaravyöhykkeessä ovat yhteiskunnan heikko-osaiset, tyypillisimmin lapset ja nuoret. Huumeiden käytöstä aiheutuu terveydellisiä ja sosiaalisia haittoja käyttäjälle itselleen, mutta sen lisäksi huumeongelman uhreiksi joutuvat huumeiden käyttäjän perhe ja muu lähiympäristö – jopa koko yhteiskunta.

Huumausaineitus koettelee haavoittuvia lapsia ja nuoria kaikista rajuimmalla. Enenevässä määrin se koskee kaikkia yhteiskuntaluokkia sukupuoleen, rotuun tai ikään katsomatta. (EOPH: Elämä Pelissä -lehti 8/2001.)

Craig Reinarman (1994) on tulkinut huumeongelman sosiaalista rakentumista Yhdysvalloissa ”moraalisten paniikkien” käsitteen kautta. Hän puhuu ammatillisista asiantuntijaryhmistä, jotka pyrkivät saamaan huumeekysymyksen määrittelyvallan itselleen. Asiantuntijaryhmille huumeekysymyksen määrittelyvalta on tärkeää, sillä se on usein yhteydessä niiden resurssien hankintaan. Ryhmät pyrkivätkin voimakkaasti legitimoimaan omaa asiantuntijuuttaan perustaan sen omasta toiminta-alastaan hankkimaansa tietämykseen. Reinarmanin mukaan huumeongelman määrittelyprosessiin osallistuu myös poliittisia moraaliryittäjiä, jotka pyrkivät määrittelemään huumeekysymyksen uhkaksi, viestimään voimakkaasti tämän ongelman olemassaolosta ja luomaan sen ympärille yhteiskunnallisia toimintavalmiuksia. (Reinarman 1994.)

Vahva ongelmanmäärittely on tärkeä tarkastelemilleni huumeiden vastaisille järjestöille, sillä se legitimoii viime kädessä niiden toiminnan. Suomalainen huumeongelma käsitteellistyy järjestöjen valistusteksteissä erilaisten uhkakuvien kautta. Keskeisiksi uhkakuviksi hahmottuvat kansainvälistymiskehitys, salliva päihdekulttuuri, huume keskustelun avoimuus sekä yksilökulttuuri.

Kansainvälistymiskehitys

Ulkomailla esiintyvä huumeongelma rakentuu valistusteksteissä eräänlaiseksi kauhukuvaksi siitä, millainen tulevaisuus Suomeakin voi odottaa. Suomi on toistaiseksi välttynyt laajamittaiselta huumeongelmalta, mutta nyt sitä uhkaa yhä enenevässä määrin ulkomainen rikollisuus, joka EU:n rajojen auettua tuo huumeita Suomeen. IH:n vanhempainoppaassa ulkomaalaisten roolia suomalaisessa huumausainerikollisuudessa arvioidaan otsikolla ”Huumebisnes kansainvälistyy Suomessa”:

Huumausainetilanteesta näyttää tapahtuneen merkittäviä muutoksia. Ulkomaalaisten osuus on huomattavasti kasvanut. Useissa paljastuneissa jutuissa ulkomalaiset ovat itse järjestäneet aineen maahantuonnin sekä niin tukku- kuin katukaupankin. Tällaista meillä ei ollut ennen 1990-lukua. On aivan ilmeistä, että ulkomaalaisten osuus lisääntyy edelleen huumekaupan kaikilla tasoilla ja että yhä useammalla ulkomaalaisella on tulevaisuudessa vakinainen osoite Suomessa. (IH: Mitä jokaisen on hyvä tietää huumeista -opas, 2000.)

Keskieuropalainen päihdekulttuuri, joka suomalaisessa alkoholikeskustelussa usein näyttäytyy tavoiteltavana mallina (Törrönen 1999), saa huu-

mevalistusteksteissä hyvin toisenlaisia merkityksiä. Esiin nousee suomalaisen tai pohjoismaisen ja eurooppalaisen huume politiikan välinen jännite. ”Eurooppalaistuminen” yhdistetään joukkoon ei-toivottavia kehityskulkuja: mietojen ja kovien huumeiden erotteluun ja pyrkimykseen laillistaa ensiksi mainitut sekä haittojen vähentämisen politiikan korostumiseen huumeista pitäytymiseen keskittyvän ennalta ehkäisevän työn ja vallitsevan kontrollipoliittisen linjan kustannuksella. EOPH:n Elämä Pelissä -lehdessä ennustetaan Suomen tilannetta viiden vuoden kuluttua seuraavasti:

Asenteet lähimmäisiä kohtaan tulevat kovenemaan ja välinpitämättömyys lisääntyy. Taidamme valitettavasti eurooppalaistua niin, että kadunkulmiin ilmestyy huumeusikalla keitteleviä ihmisiä ja huumeita yritetään laillistaa. (EOPH: Elämä Pelissä -lehti 1/2002.)

YAD:n teksteissä yhteiskunnan ulkopuolelta tulevaksi viholliseksi rakentuu ennen kaikkea kehitysmaita riistävä kansainvälinen huumekauppa. Huumebisnes asettuu järjestön teksteissä koko globaalin yhteisön hyvinvoinnin, ihmisoikeuksien, demokratian sekä luonnonympäristön vastavoimaksi.

Huumeiden käyttäjä tai potentiaalinen käyttäjä ei yleensä mieli, että käyttämällä huumeita hän tukee ehkä itselleen vastakkaisia arvoja, kuten luonnon tuhoamista, järjestäytyneitä rikollisuutta ja epäreilua maailmankauppaa. Eniten näistä kielteisistä vaikutuksista kärsivät toimentulostaan taistelevat köyhien tuottaja- ja kauttakulkumaiden tavalliset ihmiset. Toisaalta Suomessa käytettävien synteettisten huumeiden ympäristöuhot jäävät pääasiassa Eurooppaan. (YAD: ENo-lehti 15 [2002].)

EOPH ja IH kaipaavat eurooppalaista yhteistyötä kontrollipoliittisten toimenpiteiden, kuten erilaisten huume testausmenetelmien sekä poliisi- ja oikeusviranomaisten toiminnan suhteen. Sen sijaan keskieuropalaisten huume poliittisten ratkaisujen ajatellaan merkitsevän luovuttamista huumeongelman edessä. Tältä osin katseet käänetään muihin Pohjoismaihin, joissa huumeiden täyskieltopoliittikkaa pyritään ylläpitämään. YAD:n teksteissä esiintyy sekä torjuvia että myönteisiä kantoja täyskieltopoliitikalle vaihtoehtoisia toimintamalleja, kuten haittojen vähentämistä, kohtaan.

Salliva alkoholikulttuuri

Salliva alkoholikulttuuri muodostaa valistusteksteissä toisen keskeisen uhkakuvan. Vanhempien

sallivan suhtautumisen alkoholin käyttöön pelättään murentavan päihteettömän elämäntavan ihannetta yleensä. Lisäksi nuorten alkoholin käyttö esitetään valistusteksteissä huumekeiluihin altistavana tekijänä. Sallivan alkoholikulttuurin ja huumeiden vastaisuuden välillä vallitsee ratkaisematon jännite. YAD:n valistusteksteistä välittyy suomalaisessa asenneilmapiirissä melko radikaalilta vaikuttava päihteettömyyden ajatus:

Päihdevalistuksessa nuorille opetetaan, että 18-vuotiaana saat sitten juoda viinaa. Vanhemmat saattavat antaa lastensa kokeilla alkoholia valvotusti ennen tuota ikää, "että sitten osaat heti eikä mene päiviä hukkaan opettellessa". Usein on jäänyt miettimättä, mihin aikuiset itse päihkeitä tarvitsevat. Kun aikuisten maailmaan on kova kiire, nuorten matkaa vauhdittaa päihteiden otto. Ollaan niin kuin aikuiset. Suomalaisesta juomakulttuurista ja alkoholia käyttävistä aikuisista löytyvät monet vastaukset huumeita käyttäviin nuoriin. (ENO 12 [2001].)

EOPH:n ja IH:n teksteissä huumeita käsitellään usein alkoholista erillisenä ilmiönä – huolimatta siitä, että juomiskulttuurin ymmärretään olevan yhteydessä huumeiden käyttöön. Alkoholin kulttuurinen asema paljon käytettynä päihteenä esiintyy pitkälti itsestään selvänä. Keskeiseksi huumevastaisuuteen keskittymisen perusteluksi nousee huumeiden laittomuus.

Avoim huumekeskustelu

Kolmanneksi yhteiskunnalliseksi uhkaksi järjestöjen valistusteksteissä rakentuvat valvottoman keskustelu ja tiedonvälitys. Huumekeskustelun avoimuuden ja kontrollin välinen problematiikka nousee valistustekstit läpäiseväksi jännitteeksi. Median ajatellaan vaikeuttavan kasvattajien pyrkimyksiä valvoa lasten ja nuorten huumeista saamaa tietoa. Valistajat pitävät ongelmallisena sitä, että huumemyönteinen argumentaatio vetää esimerkiksi Internet-keskustelussa pitemmän korren.

(– –) Tieto pinnallistuu muuallakin kuin internetissä. Varsinkin lehdistö kertoo vuolaasti yliannoksista, takavarikkojen määräistä ja poliisin valvontatoimenpiteistä. Myös lääkäreitä saatetaan haastatella esimerkiksi hiv:n, hepatiitin ja yliannosten kehityssuunnista. Mutta harvemmin näkee omaishaastatteluja tai syvälle luotaavia analyyseja kasvavan huumeikaupan tai laillistamisvaatimusten taustavoimista. Tuskin kukaan uskaltaa kyseenalaistaa suomalaisten viranomaisien tietoja, joiden mukaan ensikertalaisten ikä ei olisikaan laskussa. Lukijat jätetään tyhjiöön, jossa on vaikea tietää mitä oikeastaan pitäisi tehdä. Onko pilven polttaminen vaarallista? (IH: IRTI-lehti 1/2002.)

Huumekeskustelu näyttäytyy järjestöjen teksteissä huumeikentän eri toimijoiden välisenä kappailuna. Kilpailua huumeongelman määrittelystä ei käydä ainoastaan "virallisen" ja "epävirallisen" huumevalistuksen välillä. Myös "virallisilla" valistajilla ja päihdealan asiantuntijoilla on keskenään ristiriitaisia käsityksiä huumeongelman luonteesta ja sen ratkaisemisen keinoista. (Esim. Soikkeli 2002, 8–13; Tammi 2002.)

Huumeiden vastaisten järjestöjen valistustoiminta perustuu ongelmakehykseen, josta tarkasteltuna yksilön mahdollisuus hallita huumeiden käyttöönsä on kyseenalaista ja kaikki huumeiden käyttö on siten potentiaalisesti vaarallista. Ne keskustelijat, joiden lähestymistapa poikkeaa tästä ongelmamäärittelystä, muodostavat uhkatekijän. Vastakkainasettelu muodostuu huumeongelmasta viestivien ja sitä "vähättelevien" tahojen välille esimerkiksi keskusteltaessa huumeiden satunnaisesta tai viihdekäytöstä (ks. Salasuo & Rantala 2002).

(– –) Viihdekäyttäjiksi itseään kutsuvat aikuiset kirjoittavat huumemyönteisiä artikkeleita hallitusta huumeiden käytöstä unohtaen, että lapsi ei kykene kontrolloimaan käyttökertoja, ei analysoimaan aineiden kemiallisia vaikutuksia eikä ylipäätään ymmärtämään kokonaisvaikutusta. (EOPH: Elämä Pelissä -lehti 9/2001.)

(– –) Huumeiden niin sanottu satunnaiskäyttö voi siis myös olla ongelmakäyttöä, jota pystytään pitkälle vähättelemään ja perustelemaan tällä jotenkin laimeammalla, uudella, jo ministeriötasonkin hyväksymällä termillä. (YAD: ENO-lehti 9 [2001].)

Yksilökulttuuri

Merkittävin valistusteksteissä rakentuva yhteiskunnan huumeuhka liittyy kuitenkin yhteiskuntamoraaliin. Kaikki kolme järjestöä suhtautuvat kriittisesti vallitsevaan arvomaailmaan, jota ne pitävät haitallisen yksilöllisenä. Individualistisen kulttuurin ymmärretään ensinnäkin altistavan huumeiden käytölle muun muassa kiireen, taloudellisten arvojen korostumisen ja perheiden hajoamisen kautta. Toiseksi yksilöllisyyttä korostavan kulttuurin ajatellaan aiheuttavan välinpitämättömyyttä toisten ihmisten hyvinvointia kohtaan ja asettuvan siten esteeksi huumeiden vastaisille yhteisöllisille toimille. Huumeet rakentuvat valistusteksteissä nykyajalle tyypilliseksi vit-saukseksi, josta on mahdollista päästä eroon ainoastaan jonkinlaisen moraalisen herätyksen kautta.

Materiaa kumartavassa maailmassa ihmistä kyllä toiselta puolen ihannoidaan hänen taitavuudessaan ja tek-

nillisessä osaamisessaan, mutta toisaalta hänet halvennetaan välikappaleeksi, jonka osuutena on vain tuotannon ja tehokkuuden nimissä uhrata ihmisyytensä kilpailukyvyn säilyttämiselle. (—) Milloin heräämme? Kyse on lapsistamme, joista pitkälle toistakymmentätuhatta on kodin ulkopuolelle sijoitettuna. Kyse on lapsistamme, joiden kasvavista mielenterveydenongelmista, joiden päihteenkäytöstä, joiden — Välitämmekö — vai olemmeko vain huolissamme? (EOPH: Elämä Pelissä -lehti 8/2001.)

EOPH:n ja IH:n teksteissä huumeongelma on indikaattori hätätilasta, joka oikeuttaa yksilönvapauksien rajoittamisen esimerkiksi huumeetien ja pakkohoidon muodossa. Huumeiden käyttäjien valinnanvapauteen puuttuminen ymmärretään myös heidän omien etujensa mukaisena ratkaisuna.

Ei voi olla oikein, että muutamat harvat huumeiden vaikutuksen alaisena olevat voisivat aiheuttaa vaaraa ja häiriötä ympäristölleen ilman, että sitä pyrittäisiin ehkäisemään paljastamalla käytettävissä olevilla menetelmillä huumeiden käyttö ja siten torjumaan mahdolliset ongelmat. Huumeiden käyttöä ei voi mitenkään pitää jokaisen yksityisasiana, vaan ilmiönä, joka aiheuttaa suuria ongelmia koko yhteiskunnalle. On myös käytäjän etu, että hänen ongelmaansa puututaan mahdollisimman varhain. Käyttäjän oikeusturvaa ei voi olla se, että hän saa jatkaa itsensä tuhoamista, vaan se, että yhteiskunta pyrkii turvaamaan hänen oikeutensa terveyseen elämään. (EOPH: Elämä Pelissä -lehti 8/2001.)

Valistusteksteissä ”muutamien harvojen” valinnanvapaus asettuu ristiriitaan yhteisön edun kanssa. YAD:n argumentaatiossa korostetaan tästä huolimatta yksilön vapaan tahdon merkitystä. Ensisijaisen tärkeää on, että valinnat tehdään vastuullisesti, tietoisena niiden seurauksista ja eettisiä periaatteita noudattaen. YAD:n mukaan huumeiden kohdalla ainoa eettisesti kestävä vaihtoehto on käytöstä pitäytyminen. Tämä perustellaan osoittamalla ennen kaikkea huumeiden käytön globaaleja haittavaikutuksia:

Kun päätämme ostaa kadulta huumeita, tuemme samalla laitonta, myös lapsille suunnattua huumeakauppaa. Tuemme myös kolmansien maiden sotilasjunttia, korruptiota, kansainvälistä rikollisuutta ja pimeän rahan lisääntymistä. Sitä pimeää rahaa, josta ei kerätä veroja silloin, kun pitäisi korjata yhteiskunnan pahoinvoinnista syntyviä jälkiä. (—) Huumeiden käyttö ei ole yksilövapauteen perustuva perusoikeus. Huumeiden käyttö on mieluummin ihmisoikeuksia rikkovaa negatiivisesti ilmenevää individualismia. Pahimmillaan ajatuksia siitä, että huumeiden käyttö ei vaikuttaisi muiden elämään. (YAD: ENo-lehti 9 [2001].)

Kenelle vastuu lankeaa?

Järjestöt vai valtio?

Uuteen julkishallintoajattelun filosofiaan kuuluu korostaa yksilön autonomiaa sekä kansalaisten ja paikallisyhteisöjen vastuuta heitä ja niitä kosketavista asioista (esim. Warpenius 2002). Uuden julkishallintotavan myötä poliittisen yhteiskunnan ja kansalaisyhteiskunnan välille on muodostunut työnjako, jossa kansalaisjärjestöille on jaettu vastuuta monien yhteiskunnalle välttämättömien palvelujen ylläpitämisestä (Siisiäinen 1996, 33–38). Kansalaisjärjestöjen asemasta onkin viime aikoina käyty keskustelua, jossa keskeinen teema on huoli järjestöjen itsenäisyydestä ja niiden yhteiskunnallisen perustehtävän, valtiollisen ”rakikoiran” roolin (Ruohonen 2003, 51–52) hämärtymisestä.

Esimerkiksi Risto Alapuro (1995) esittää, että kansalaisjärjestöt ovat menettäneet asemansa vaihtoehtoisten yhteiskunnallisten määritelmien tuotajina johtuen niiden lisääntyneestä taloudellisesta ja hallinnollisesta riippuvuudesta valtiosta. Koska suuri osa kansalaisjärjestöistä saa valtion ja kuntien rahoitusta, onkin jossain määrin ongelmallista erottaa, milloin kyse todella on *kansalaisjärjestöstä* (*non-governmental organisations*). Kun valtio pitää yllä kansalaistoimintaa, raja valtiollisen ja ei-valtiollisen välillä hämärtyy. Alapuron mukaan kyse ei kuitenkaan ole valtion jäämisestä taka-alalle: valtion ja kansalaisjärjestöjen muuttuneen työnjaon myötä valtion toimintalue itse asiassa laajenee. (Alapuro 1995.)

Tarkastelemieni huumeiden vastaisten järjestöjen päihdetyöhön kohdistama kritiikki ei haasta vallitsevaa, pääasiassa rajoitettavaa huume politiikkaa, vaan pikemminkin asettuu sen tueksi. Yhtenä huumetyötä tekevien kansalaisjärjestöjen tulevaisuuden haasteena voidaankin pitää kansalaisten luottamuksen säilyttämistä tilanteessa, jossa järjestöt toteuttavat ylhäältä annettua suunnitelmaa hyvinvointiyhteiskunnan puutteiden paikkaajina (Siisiäinen 1996). Valistusteksteissä kansalaisyhteiskunnan tehtäväksi määritetty sellainen toiminta, johon valtion viranomaiset eivät ole resurssien puutteen tai muun syyn vuoksi kyenneet.

Kansalaisjärjestöjen tehtävä on paikata niitä aukkoja, joita yhteiskunnalliseen hyvinvointijärjestelmään jää. Emme voi siirtää ongelmien hoitoa muille sillä ajatuksella, että asia ei kuulu meille. Yhteiskunnallista vastuuta tulee kantaa kaikkien. (YAD: ENo-lehti 10 [2001].)

EOPH, IH ja YAD kohdistavat valistusteksteissä kritiikkiä valtioon ja kuntiin pääasiassa huumeeseen suunnattujen resurssien riittämättömyydestä. Haittojen vähentämisen periaatteen mukaista huumeepolitiikkaa (ks. Hurme 2002) ne pitävät vääränä viestinä suurelle yleisölle. Sen yleistymisen ymmärretään helposti osoitukseksi siitä, että viranomaiset ovat ”nostaneet kädet ilmaan” huumeongelman edessä. Haittojen vähentäminen näyttäytyy teksteissä myös järjestöjen kilpailijana sekä suhteessa niiden huumeiden vastaisuutta korostavaan ongelmanmäärittelyyn että kohdennettaessa julkishallinnon resursseja.

Huumeiden vastaisten valistusjärjestöjen yhteiskunnallinen asemoituminen vastaa Aila-Leena Matthiesin havaintoa, jonka mukaan suomalaiset sosiaali- ja terveysalan järjestöt ovat voimakkaan sitoutuneita rooliin, jossa ne toimivat hyvinvointivaltion jatkeena. Järjestöt ovat valmiita lisäämään yhteistyötä julkisen sektorin kanssa ja tarjoamaan nykyistä enemmän palveluita, mutta eivät halua kokonaisvastuun siirtyvän pois valtiolta. Ne eivät myöskään halua toimia ilman säännöllistä julkisen sektorin taloudellista tukea. Järjestöjen ja valtion väliset erimielisyydet liittyvätkin tyypillisesti rahanjakoon – eivät yhteiskunnallisten sektorien väliseen työnjakoon tai sosiaalisiin ongelmanmäärittelyihin. (Matthies 1996, 23.)

Yhteisön huumeongelma

Uuden julkishallinnon ajattelutavassa yhteisöt näyttäytyvät luonnollisina inhimillisten suhteiden alueina ja yhteiskunnallisina voimavaroina (Dean 1999). Sopusoinnussa tämän ajattelun kanssa huumeiden vastaiset kansalaisjärjestöt pyrkivät osaltaan jakamaan huumeiden tehtäviä edelleen. Järjestöjen esittämän kritiikin kärki ja keskeiset toimintaohjelmat viittaavat kansalaisyhteiskuntaan. Valistusteksteissä loihditaan esiin huumeiden vastaista yhteisötoimintaa sekä korostetaan yksilön vastuullisuutta. Kaikkien järjestöjen tavoitteena on saada kansalaisten muodostama yhteisö ottamaan ehkäisevän työn tekijän rooli.

Huumeiden käyttö koskettaa lopultakin meitä kaikkia. (– –) Ennaltaehkäisevän työn tulisikin kuulua kaikille. Huumeiden käytön ehkäisy edellyttää vanhempien, koulujen ja eri kansalaispiirien välistä suunnitelmallista ja pitkällä aikavälillä tapahtuvaa yhteistyötä. (– –) Kodin, alueen asukkaiden ja viranomaisten olisi toimittava yhteisesti hyväksytyn perusasenteen mukaisesti: emme hyväksy huumeiden käyttöä missään muodossa. (IH: Mitä jokaisen on hyvä tietää huumeista -opas, 2000.)

EOPH:n valistusteksteissä perimmäinen vastuu huumeongelmasta lankeaa perheille ja vanhemmille. Kasvatusvastuun herättelemisen vanhempien keskuudessa nousee valistustekstien kantavaksi teemaksi. EOPH syyttää vanhempia suorasanaisesti pyrkimyksistä ”siirtää” kasvatusvastuuta viranomaisille, kuten koululaitokselle, sekä lasten jättämisestä henkisesti oman onnensa nojaan. Huumeongelma rakentuu järjestön teksteissä symboliksi yhteisöllisestä ja vanhemmuuden kriisitilasta.

EOPH:n argumentaatioissa ei juuri langeteta vastuuta huumeiden käytöstä käyttäjälle itselleen. Tämä johtunee siitä, että EOPH:n ehkäisevän päihdetyön pääasiallinen kohderyhmä ovat peruskouluikäiset lapset ja nuoret. Järjestön viesti on suunnattu lähinnä sellaisille perheille, joita huumeongelma ei ole koskettanut. Yhteisön ja vanhempien vastuu viattomien ja kompetenssiltaan heikkoina näyttäytyvien lasten ja nuorten suojelemisesta korostuu voimakkaasti.

Biologiasta tiedämme, että kananpoika osaa heti kuoriututtuaan mennä piiloon haukan nähdessään. Huumeet eivät ole ihmiselle osa elinympäristöä, kuten haukat kananpojille. Ihmisaikuisilla on ratkaiseva osuus elossapysymistä ja kehitystä suojaavan kulttuuriperimän välittämisessä jälkeläisille. Aikuisten velvollisuus on puuttua nuorten huumeiden käyttöön. (EOPH: Huumeista-opas, 2000.)

Huumeongelmia kohdanneiden perheiden omaisjärjestö IH välttää syyllistämästä vanhempia. Järjestön valistusteksteissä perimmäinen vastuu huumeiden käyttämisestä kiertyy käyttäjälle itselleen. Vaikka yhteiskunnan ja läheisten tulee pyrkiä tukemaan yksilöä huumeettomassa elämässä, vastuu on lopulta tämän itsensä:

Huumeita kokeileva tai käyttävä nuori tekee kuitenkin itse omasta tahdostaan ensimmäisen päätöksen ottaa ainetta. Silloin hän yleensä tietää tekevänsä väärin. Hän tietää sen olevan vastoin perheensä ja yhteiskunnan normeja, ja hän myös pelkää joutuvansa siitä kiinni. Silti hän ehkä päättää kokeilla. (IH: Mitä jokaisen on hyvä tietää huumeista -opas, 2000.)

Nuorisojärjestö YAD:n teksteissä pohditaan erilaisten nuoren elämään liittyvien valintojen sekä yksilön vaikutusmahdollisuuksien problematiikkaa. Erityisesti huomio kiinnittyy huumeiden käyttäjän vastuuseen kuluttajana. Järjestö pyrkii osoittamaan, että huumeiden käytön kielteiset seuraukset eivät rajoitu ainoastaan aineiden välittömiin terveysvaikutuksiin vaan laajamittaiseen sosiaalisen eriarvoisuuden ongelmaavyhtiin. Yksi-

lön vastuu ulottuu oman ruumiinsa terveydestä sekä perheen ja paikallisyhteisön tarpeista huolehtimisesta globaaleihin ympäristöongelmiin.

Vastuu demokratisoitumisen estymisestä, ympäristön saastumisesta, terrorismista ja korruptiosta kuuluu huumealouden toimijoiden lisäksi niille ihmisille ja yhteisöille, jotka luovat ja ylläpitävät laittomien huumeaineiden käyttöä ja kysyntää. Käyttämällä huumeita tai sallimalla niiden käytön lähipiirissä teet valinnan, jolla on maailmanlaajuisia seurauksia. Järjestäytynyt huumerikollisuus saattaa polkea arvoja, joita itse kannatat. On hyvä perehtyä, mitä valinta huumeiden puolesta oikein tukee. Globaaliin vastuuntuntoon kuuluu näiden asioiden tiedostaminen. (YAD: ENO-lehti 13 [2002].)

EOPH ja IH jakavat vastuuta huumeekysymyksestä myös elinkeinoelämän toimijoille. Yhteistyöyhtykset rahoittavat järjestöjä ja niiden toimintaa esitellään puolestaan järjestöjen julkaisuissa. Yritysten tukea huumetyölle perustellaan yhteisvastuulla, mutta myös sillä, että huumeongelmat aiheuttavat kustannuksia elinkeinoelämälle:

Huumeet näyttävät vyöryvän koko ajan Suomeenkin ja meidän pitäisi päästä lyömään siihen kiilaa. Se vaatii kuitenkin erittäin paljon työtä ja työvoimaa. Kaikkien pitäisi lähteä tähän urakkaan liikemaailmaa myöten. Liikerytystenkin intresseissä on vähentää huumeongelmaa, sillä huumeiden käyttäjät hankkivat rahoituksensa pitkälti varkauksilla. (EOPH: Elämä Pelissä -lehti 1/2002.)

Liikerytysten toimiminen sosiaalipalveluiden sponsoreina on Euroopassa yleistynyt trendi. Toimimalla näin yritykset voivat ensiksikin pyrkiä suojelemaan asemaansa ja intressejään edellä olevassa katkelmassa kuvatulla tavalla. Toisaalta sosiaalinen sponsoritoiminta voidaan ymmärtää osaksi yrityksille nykypäivänä elintärkeää yhteiskunnallisen imagon ja maineen hallintaa (esim. Karvonen 2000, 64–70). Aila-Leena Matthiesin (1996, 26) mukaan yritysten harjoittamassa uushyväntekeväisyydessä on kyse uudenlaisesta tulonjaon mallista, jossa yhteiskunnallisen rahoitusvastuun painotus siirtyy valtiolta markkinoille.

Kontrolli huumeongelman ratkaisumallina

Olavi Kaukonen (1998) on esittänyt, että käytännön huume politiikassa paikallisen vastuun korostaminen tarkoittaa itse asiassa kontrollin vahvistumista: yhteisöllistämistrategiaan (esim. Dean 1999) kuuluu yhteisön harjoittama moraalinen kontrolli ja valvonta. Analyysini vahvistaa

tätä näkemystä. Järjestöjen valistusteksteissä keskeiseksi toimintamalliksi rakentuu kontrolli kolmella eri tarkastelun tasolla:

Kansalaisyhteiskunnan tasolla huumeongelman vastalääkkeeksi rakentuu erityisesti paikallisyhteisöjen harjoittama *moraalinen kontrolli*. Keskeiseksi toimintaohjelmaksi nousee aikuisten laajennettu kasvatusvastuu, joka koskee sekä omia että ympäristön lapsia ja nuoria. Moraaliseksi kontrollistrategiaksi voidaan ymmärtää myös pyrkimys kontrolloida huumeekysymyksen ongelmanmäärittelyä avointa huume keskustelua rajoittamalla. Yhteisön moraalisen kontrollin toimintaohjelma korostuu voimakkaasti EOPH:n teksteissä.

Yksilötasolla tämä toimintamalli vastaa pitkälti uuden kansanterveysajattelun toimintastrategiaa. Erityisesti YAD:n ratkaisu huumeongelmaan on tarjota yksilölle mahdollisimman paljon kriittistä tietoa päihdekysymyksestä laajemmin. Tämän ajattelaa kannustavan yksilöä sekä omaa että laajemmin globaalin ympäristön hyvinvointia edistävien, rationaalisten valintojen tekemiseen. Tavoitteena on sisäistetty *itsekontrolli*, jonka avulla yksilö pitäytyy huumeiden käytön kaltaisesta vastuuttomasta käyttäytymisestä. Toimintamallissa yksilön valistunut vapaus ja toisaalta maksimaaliseksi laajentunut vastuu ympäristöstään asettuvat myös talouden globalisaation vastavoimaksi.

Yhteiskuntajärjestelmän tasolla ratkaisuksi huumerikollisuuden muodostamaan uhkaan muodostuvat erityisesti EOPH:n ja IH:n teksteissä pohjoismaisen *kontrollipolitiikan* keinot: huumeiden käytön laitton asema, poliisi- ja oikeusviranomaisten laajennetut toimintaoikeudet ja -resurssit sekä tiukat rangaistukset. Kieltämiseen, valvontaan ja rankaisemiseen perustuvat toimet kohdistuvat huumeita valmistavan ja välittävän huumerikollisuuden ohella yksittäisiin huumeiden käyttäjiin. Käytännön kontrollipolitiikka korostuu erityisesti IH:n valistusteksteissä. EOPH:n teksteissä keskeisiksi toimintaohjelmiksi nousevat huume testien ja pakkohoidon kaltaiset yksilöön kohdistuvat kontrollikeinot, joiden ajatellaan suojelevan sekä yhteisöä että huumeiden käyttäjiä itseään heidän tekemiensä vastuuttomien elämäntapavalintojen seurauksilta. Samalla ollaan valmiita hyväksymään se, että näistä kontrollitoimista tulee osa jokaisen kansalaisen arkea.

Järjestöt julkishallinnon moraalisenä resurssina

Tarkastelemieni järjestöjen rooli ja samalla niiden toiminnan legitimaatioperusta rakentuu valistusteksteissä kahtalaiseksi. Toisaalta järjestöt tukevat käytännön työssä hankittuun kokemukseensa, jonka perusteella ne toimivat asiantuntijan asemassa määriteltäessä huumeekysymyksen luonnetta. Toisaalta järjestöjen toiminnan taustalla on ajatus siitä, että ne edustavat yhteisön jakamaa tai jopa universaalia moraalialia, jota huumeiden käyttö uhkaa. (Vrt. Reinerman 1994.) Järjestöt eivät problematisoi sitä, miksi juuri ne tekevät huumevalistusta. Huumeiden vastainen toiminta rakentuu valistusteksteissä tehtäväksi, jota kuka tahansa voi tehdä ja jota kaikkien tulisi omalta osaltaan tehdä.

Järjestöjä yhdistäväksi uhkakuvaksi muodostuvat individualistiset arvot. Yksilökulttuurin ajatellaan synnyttävän huumeiden käytön kaltaista vastuutonta ja itsekästä toimintaa. Yksilökeskeisen ajattelun luoma välinpitämättömyys muodostuu myös esteeksi yhteisölliselle vastuulle, joka asettuu järjestöjen teksteissä avainasemaan huumeongelman ratkaisemisessa. Toisaalta merkittävään asemaan teksteissä nousee jonkinlainen globalisaation myytti (Bourdieu 1998): ajatus ylikansallisen liikkuvuuden, talouden ja tiedonvälityksen vastaansanomattomasta uhkasta.

On mielenkiintoista, että yhteiskunnassa valitseva eriarvoisuus ja rakenteelliset ongelmat, kuten työttömyys, esiintyvät vain harvoin valistusteksteissä huumeiden käyttöä edistävänä uhkana, jonka voittamiseksi kansalaisten tulisi toimia. Individualismin ja taloudellisen tehokkuuden ihanteiden muodostamaa uhkakuvaa käsitellään järjestöjen valistusteksteissä lähinnä kulttuurin tasolla. Nämä ilmiöt eivät problematisoidu niiden välillisten seurausten, kuten hyvinvointipalvelujen alasajon ja työttömyyden, kautta. Havaintoni on samansuuntainen Marja Holmilan (2003) tuoreiden tutkimustulosten kanssa. Holmilan suomalaisille ehkäisevän päihdetyön kansalaisjärjestöille kohdistamassa kyselyssä päihdejärjestöt paikansivat suurimmat ongelmansa kulttuurin ja yleisen mielipideilmaston tasolle, eivät yhteiskuntarakenteen tasolle. Ehkäisevän päihdetyön keskeisinä uhkina pidettiin muiden päihdetyön toimijoiden asenteita sekä median nuorille antamaa huonoa esimerkkiä.

Huumeekysymys hahmottuu huumeiden vas-

taisten järjestöjen teksteissä yksilön, (paikallis)yhteisön, yhteiskuntajärjestelmän ja globaalilla tasolla. Kuitenkin huumeekysymyksen ratkaisumallit paikantuvat korostuneesti yksilö- ja yhteisötasolle. Uuden julkishallinnon strategian hengessä huumeongelma rakentuu yksilöiden ja yhteisöjen ongelmaksi. Kasvaneesta vastuusta huolimatta vallinnanvapaus huumeekysymyksen ratkaisumallien suhteen saattaa olla näennäistä. Valtion harjoittama kontrollipolitiikka luo edellytykset sille, miten huumeiden suhteen voidaan toimia. Tällöin tilaa yhteisön tai yksilön omien tarpeiden ja edellytysten pohdinnalle jää vähän. (Vrt. Kaukonen 1998.)

Tärkeä havainto on se, että huumeiden vastaiset kansalaisjärjestöt eivät asetu ongelmanmäärittelyssään julkishallinnon ja sen harjoittaman politiikan haastajiksi. Pikemminkin ne pyrkivät paikkaamaan siinä mielestään ilmeneviä puutteita. Yhtenä selityksenä tälle voidaan pitää sitä, että järjestöt ovat taloudellisesti riippuvaisia valtion ja kuntien tuesta. Voidaan myös ajatella, että järjestöt ovat professionaalistuneet julkishallinnon osaksi ja pysyttelevät omalla tontillaan puolustautuen kuitenkin asemalleen uhaksi kokemiaan muutoksia vastaan.

Valtion ja kansalaisjärjestöjen työnjako ehkäisevässä huumetyössä vaikuttaa tarkoituksenmukaiselta ainakin kahdessa mielessä. Kannustaessaan – tai velvoittaessaan – kansalaisia yhteisölliseen huumeiden vastaiseen toimintaan järjestöt toimivat eräänlaisena moraalisenä äänenä ammatillisen kantaa ottamattomuuden etiikan läpäisemässä yhteiskunnassa. Toiseksi järjestöt hankkivat merkittävän osan ehkäisevän päihdetyön rahoituksesta vapaaehtoistyön, yksityisten lahjoitusten ja yhteistyöyritysten kautta. Huumetyöstä tulee siten eräänlaista hyväntekeväisyyttä, jonka kustannuksiin valtion ei tarvitse kaikkialta osin osallistua. (Vrt. Matthies 1996.)

Tarkastelemanani järjestöt toimivat siis julkishallinnon sekä aineellisena että moraalisenä resurssina. Vaikuttaa siltä, että järjestöt eivät niinkään toimi kansalaisten edustajina hallinnon suuntaan: vastuu huumeongelmasta langetetaan yksilöille ja yhteisöille. Erilaisten uhkakuvien kautta rakentuva huumeongelma sekä sen ratkaisumallit palautuvat järjestöjen teksteissä yhteisölliseen moraliin ja yksilölliseen riskien hallintaan.

Vaihtoehtoinen tapa jäsentää huumeongelmaa ja sen ratkaisumalleja olisi määritellä se yleisen hyvinvoinnin kautta problematisoituvaksi yhteiskunnalliseksi kysymykseksi. Siirtyminen hyvin-

vointikehykseen olisi tarkastelemilleni järjestöille – ja yhtä hyvin mille tahansa huumeikentän toimijataholle – haastava tehtävä, sillä se edellyttäisi

huumeikysymyksen laajempaa yhteiskuntapolitiittista tarkastelua.

KIRJALLISUUS

- AHLSTRÖM, SALME & METSO, LEENA & TUOVINEN, EEVA-LIISA: ESPAD 1995 and 1999. Country Report – Finland. Themes from Finland 1/2001. Stakes 2001
- ALAPURO, RISTO: Kansalaisjärjestöt ja valtio. Teoksessa: Kantola, Mika & Lehtonen, Juha-Pekka & Liuskari, Markku (toim.): Murroksia. Historian ja yhteiskuntaopin opettajien vuosikirja 23. Pieksämäki: Historian ja yhteiskuntaopin opettajien liitto, 1995
- BERGER, PETER & LUCKMANN, THOMAS: Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Helsinki: Gaudeamus, 1998
- BLUMER, HERBERT: Social problems as collective behavior. *Social Problems* 18 (1971), 286–306
- BOURDIEU, PIERRE: Acts of Resistance. Against the New Myths of Our Time. Cambridge: Polity, 1998
- COHEN, JULIAN: Drug Education: Politics, Propaganda and Censorship. *The International Journal of Drug Policy* 7 (1996): 3, 153–157
- DEAN, MITCHELL: Governmentality: Power and Rule in Modern Society. London, Thousand Oaks & New Delhi: Sage, 1999
- EUROOPAN UNIONIN HUUMAUSAINESTRATEGIA (2000–2004). Bryssel: Euroopan unionin neuvosto, 1999. <http://register.consilium.eu.int/pdf/ft/99/st12/12555-r3fi9.pdf> (9.3.2004)
- HAKKARAINEN, PEKKA: Suomalainen huumeikysymys. Huumausaineiden yhteiskunnallinen paikka Suomessa toisen maailmansodan jälkeen. Alkoholitutkimussäätiön julkaisuja n:o 42. Helsinki: Alkoholitutkimussäätiö, 1992
- HAKKARAINEN, PEKKA & METSO, LEENA: Huumeiden käytön uusi sukupolvi. *Yhteiskuntapolitiikka* 68 (2003): 3, 244–256
- HAKKARAINEN, PEKKA & TÖRRÖNEN, JUKKA: Huumeet ja hyvinvointivaltion kehityksen muutos lehtien pääkirjoituksissa. *Yhteiskuntapolitiikka* 67 (2002): 6, 539–551
- HELSINGIN SANOMAT: Vaalien kärkiteema: sairaanhoito. 3.2.2003
- HEISKALA, RISTO: Toiminta, tapa ja rakenne. Kohti konstruktionistista synteisiä yhteiskuntateoriassa. Helsinki: Gaudeamus, 2000
- HOLMILA, MARJA: Kansalaisjärjestöt päihdehaittojen ehkäisijöinä. Teoksessa: Järjestöt ehkäisevän päihdetyön toimijoina. Näkökulmia kehittämiseen. Terveiden edistämisen keskuksen julkaisuja 10/2003. Helsinki: Terveiden edistämisen keskus ry., 2003
- HURME, TOIVO: Haittojen vähentämisen käsitteellinen ongelmallisuus huumeipolitiikassa. *Yhteiskuntapolitiikka* 67 (2002): 5, 415–422
- KARVONEN, ERKKI: Imagon rakennusta vai maineenhallintaa? Teoksessa: Aula, Pekka & Hakala, Salli (toim.): Kolmet kasvot. Näkökulmia organisaatioviestintään. Helsinki: Loki-kirjat, 2000
- Kaukonen, Olavi: Valtiollisesta yhteisölliseen huumausainekontrolliin? *Yhteiskuntapolitiikka* 63 (1998): 2, 152–162
- MATTHIES, AILA-LEENA: Hyvinvoinnin sekatalous ja suomalaiset välittävät organisaatiot. Teoksessa: Matthies, Aila-Leena & Kotakari, Ulla & Nylund, Marianne (toim.): Välittävät verkostot. Jyväskylä: Vastapaino, 1996
- PETERSEN, ALAN & LUPTON, DEBORAH: The New Public Health. Health and Self in the Age of Risk. London: Sage, 1996
- RANTALA, KATI: Drug prevention as coordination: the vicious circle of devolving responsibility in primary prevention. *Drugs: education, prevention and policy* 11 (2004): 5 (ilmestyy)
- RANTALA, KATI & SULKUNEN, PEKKA: The Communitarian Preventive Paradox: preventing substance misuse without the substance. *Critical Social Policy* 23 (2003): 4, 477–479
- REINARMAN, CRAIG: The Social Construction of Drug Scars. In: Adler, Patricia & Adler, Peter: Constructions of Deviance: Social Power, Context and Interaction. Wadsworth Publishing Company, 1994
- ROSE, NIKOLAS: Powers of Freedom. Reframing Political Thought. Cambridge University Press, 1999
- RUOHONEN, MARITA: Järjestöt vapaaehtoistoiminnan areenoina ja mahdollistajina. Teoksessa: Niemelä, Jorma & Dufva, Virpi (toim.): Hyvinvoinnin arjen asiantuntijat. Sosiaali- ja terveysjärjestöt uudella vuosituhannella. Jyväskylä: PS-kustannus, 2003
- SALASUO, MIKKO & RANTALA, KATI: Huumeikentän ulottuvuudet: viihdeikäyttö ajankuvana. Teoksessa: Kaukonen, Olavi & Hakkarainen, Pekka (toim.): Huumeiden käyttäjä hyvinvointivaltiossa. Helsinki: Gaudeamus, 2002
- SIISIÄINEN, MARTTI: Yhteiskunnalliset liikkeet, yhdistykset ja hyvinvointivaltio. Teoksessa: Matthies, Aila-Leena & Kotakari, Ulla & Nylund, Marianne (toim.): Välittävät verkostot. Jyväskylä: Vastapaino, 1996
- SIMPURA, JUSSI: Kuka päättää, mitkä ovat sosiaalisia ongelmia? Sosiaalinen aikakauskirja 85 (1991), 5–14
- SOIKKELI, MARKKU: Miten puhua huumeista. Stakes, 2002
- Sulkunen, Pekka & Rantala, Kati & Määttä, Mirja: Kantaaottamattomuuden etiikka ja ehkäisevän päihdetyön ongelma kulutusyhteiskunnassa – esimerkkinä Klari-projekti. *Janus* 11 (2003): 2, 100–121

- TAMMI, TUUKKA: Onko Suomen huume politiikka muuttunut? Teoksessa: Kaukonen, Olavi & Hakkarainen, Pekka (toim.): Huumeiden käyttäjä hyvinvointivaltiossa. Helsinki: Gaudeamus, 2002
- TÖRRÖNEN, JUKKA: Lehdistön huume poliittinen asemoituminen vuosina 1993–2000. Yhteiskuntapolitiikka 67 (2002): 6, 523–538
- TÖRRÖNEN, JUKKA: Subjektiposition asema empiirissä sosiaalitutkimuksessa. Sosiologia 37 (2000): 3, 243–255
- TÖRRÖNEN, JUKKA: Juomisen vapaus ja vastuu. Sosiosemioottinen analyysi alkoholipoliittisesta libe-

- ralismista maallikkoajattelussa. Helsingin yliopiston sosiologian laitoksen tutkimuksia, 1999
- VARAMÄKI, RITVA: Saatteeksi. Teoksessa: Järjestöt ehkäisevän päihdetyön toimijoina. Näkökulmia kehittämiseen. Terveiden edistämisen keskuksen julkaisuja 10/2003. Helsinki: Terveiden edistämisen keskus ry., 2003
- WARPENIUS, KATARIINA: Kuka ottaisi vastuun? Ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilöverkoston perustamisen arviointi. Raportteja 270. Helsinki: Stakes, 2002.

ENGLISH SUMMARY

Aino Majava: From threat perceptions towards the common good? The construction of the drug problem and the attribution of responsibility in anti-drug organisations' educational texts (Uhkakuvien kautta yhteiseen hyvään? Huumeongelman rakentuminen ja vastuun lankeaminen huumeiden vastaisten kansalaisjärjestöjen valistusteksteissä)

This article discusses the construction of drug use as a social problem and the related attribution of responsibility in the educational texts of three voluntary civic organisations committed to fighting drugs.

As is the current trend in public administration today, responsibility for social work with intoxicant abusers is being decentralised and the provision of many key services is now entrusted to various voluntary organisations. The organisations on which I focus here are working to create a collective movement against drugs and emphasise the individual's responsibility. Anti-drug campaigning is constructed as an effort that is undertaken in and through educational texts: this is something that can be done by anyone and that should be done by everyone.

In the educational texts of these organisations the drug issue is constructed as a problem through various kinds of threat perceptions. The main reason for the drug problem is thought to lie in the prevailing culture of individualism: selfishness, irresponsibility and indifference. Another factor that emerges in this context is the incontrovertible threat of supranational mobility, economy and communication.

Civic organisations address the drug issue from the

vantage-point of abuse and advocate the goal of complete abstinence from drug use. They are reluctant to work with other organisations and bodies that do not share their own definition and understanding of the drug issue.

The drug issue is not addressed in the educational texts from the point of view of structural welfare. The model that is proposed to resolve the problem is control in the shape of restrictive drug policy, moral control exercised by the community and the individual's self-control.

The role of civic organisations and their legitimacy have a dual foundation. On the one hand the organisations draw on their practical experience: this provides the basis for their expertise in defining the nature of the drug problem. On the other hand these organisations are driven in their work by the notion that they represent the same moral standards that are shared by the whole local community or even by the global community, standards that are under threat from drug use. In relation to public administration, the organisations serve as a moral and material resource for preventive drug work. It seems that civic organisations are less concerned to represent ordinary citizens vis-à-vis public administration: it is first and foremost individuals and communities that shall assume responsibility for the drug problem.

KEY WORDS

Anti-drug organisations, educational texts, drug problems, threat perceptions, responsibilities, Finland